

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ДОСЯГНЕНЬ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ УЧНІВ У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Реформування загальної середньої освіти відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» передбачає реалізацію принципів гуманізації освіти, її демократизації, методологічну переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, формування його основних компетентностей.

Відповідно до цього змінюються й підходи до оцінювання навчальних результатів школярів. Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач.

Визначення рівня навчальних досягнень учнів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати людині суму знань, умінь та навичок, а сформувати її компетентність як загальну здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Отже, поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості.

Основними групами компетентностей, яких потребує сучасне життя, є:

- *соціальні*, пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень, у суспільному житті, у врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом, у функціонуванні й розвитку демократичних інститутів суспільства;

- *полікультурні*, що стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їхньої мови, релігії, культури тощо;

- *комунікативні*, що передбачають опанування важливого у роботі і суспільному житті усного і писемного спілкування, оволодіння кількома мовами;

- *інформаційні*, що зумовлені зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві і передбачають оволодіння інформаційними технологіями, уміннями здобувати, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію;

- *саморозвитку та самоосвіти*, що пов'язані з потребою і готовністю постійно навчатися як у професійному відношенні, так і в особистому та суспільному житті;

- компетентності, що реалізуються в прагненні й здатності до *раціональної продуктивної, творчої діяльності*.

Компетентності як інтегрований результат навчальної діяльності учнів формуються передусім на основі опанування змісту загальної середньої освіти. Виявити рівень такого опанування покликане оцінювання.

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів є знання, вміння та навички, досвід творчої діяльності учнів, досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

Основними (функціями оцінювання навчальних досягнень учнів є:

- *контролююча*, що передбачає визначення рівня досягнень окремого учня (класу, групи), виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу вчителю відповідно планувати й викладати навчальний матеріал;

- *навчальна*, що зумовлює таку організацію оцінювання навчальних досягнень учнів, коли його проведення сприяє повторенню, вивченню, уточненню й поглибленню знань, їх систематизації, вдосконалених: навичок і вмінь;

- *діагностико-коригуюча*, що передбачає з'ясування причин труднощів, які виникають в учня під час навчання, виявлення прогалин в знаннях і вміннях та внесення коректив, спрямованих на усунення цих прогалин, у діяльність учня і педагога;

- *стимулюючо-мотиваційна*, що визначає таку організацію оцінювання навчальних досягнень учнів, коли його проведення стимулює бажання поліпшити свої результати, розвиває відповідальність, сприяє змагальності учнів, формує позитивні мотиви навчання;

- *виховна*, що полягає у формуванні вміння відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, сприяє розвитку працелюбності, активності, акуратності та інших якостей особистості.

При визначенні навчальних досягнень учнів аналізу підлягають:

- характеристики відповіді учня: цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність;

- якості знань: осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;

- ступінь сформованості загальнонавчальних та предметних умінь і навичок;

- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;

- досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми, формулювати гіпотези, розв'язувати проблеми);

- самостійність оцінних суджень.

Ці орієнтири покладено в основу виокремлення чотирьох рівнів навчальних досягнень учнів: *середнього, достатнього, високого*. У загальнодидактичному плані рівні визначаються за такими характеристиками:

Перший рівень — початковий. Відповідь учня фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення.

Другий рівень - середній. Учень відтворює основний навчальний матеріал, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.

Третій рівень — достатній. Учень знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями

(аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь учня повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй бракує власних суджень. Він здатний самостійно здійснювати основні види навчальної діяльності, застосовувати знання не лише у відомих, а й змінених ситуаціях,

Четвертий рівень - високий. Знання учня є глибокими, міцними, узагальненими, системними; учень уміє застосовувати їх для виконання творчих завдань, його навчальна діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. (Див.табл.)

Обов'язковими видами оцінювання навчальних досягнень учнів є тематичне і підсумкове.

Доцільність тематичного оцінювання зумовлена психологічними закономірностями засвоєння навчального матеріалу, що передбачають реалізацію послідовних його етапів, що не можна здійснювати на одному уроці. З огляду на це поточне оцінювання на кожному уроці в традиційному розумінні (виставлення оцінок у класному журналі) не є обов'язковим, хоча й може здійснюватися за бажанням учителя чи з урахуванням особливостей того чи іншого предмета. При цьому поточне оцінювання, у разі його застосування вчителем, має виконувати заохочувальну, стимулюючу та діагностично-коригуючу функції. Кожному рівню відповідає своя шкала оцінок у балах.

Тематичному оцінюванню навчальних досягнень учнів підлягають основні результати вивчення теми (розділу) (їх визначає вчитель на основі вимог навчальної програми) і мають бути відомі учням від самого початку її опрацювання, слугуючи орієнтиром у процесі роботи над темою.

Перед початком вивчення чергової теми всі учні мають бути ознайомлені з тривалістю вивчення теми (кількість занять); кількістю і тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; питаннями, що виносяться на атестацію, якщо атестація проводиться в усно-письмовій формі, або орієнтовними завданнями (задачами) тощо; терміном і формою проведення тематичної атестації; умовами оцінювання.

Якщо темою передбачено виконання учнями практичних, лабораторних робіт та інших обов'язкових практичних завдань, то їх виконання є обов'язковою умовою для виставлення тематичної оцінки.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I.	1	Учень може розрізнити об'єкт вивчення і відтворити деякі його елементи.

Початковий	2	Учень фрагментарне відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, виявляє здатність елементарно викласти думку.
	3	Учень відтворює менш як половину навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання.
II. Середній	4	Учень з допомогою вчителя відтворює основний навчальний матеріал, може повторити за зразком певну операцію, дію.
	5	Учень розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило.
	6	Учень виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його правильна, але недостатньо осмислена. З допомогою вчителя здатний аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком.
III. Достатній	7	Учень правильно, логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, частково контролює власні навчальні дії.
	8	Знання учня є достатньо повними, він застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його повна, логічна, обґрунтована, хоч і з деякими неточностями.

	9	Учень досить добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації.
IV. Високий	10	Учень має глибокі і міцні знання, здатний використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки. При цьому він може припускатися незначних огріхів в аргументації думки тощо.
	11	Учень на високому рівні володіє узагальненими знаннями в обсязі та в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми.
	12	Учень має системні глибокі знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.

Тематична оцінка може виставлятися, у тому числі й автоматично (у разі, якщо учень погоджується) на підставі результатів опанування учнем матеріалу теми впродовж її вивчення з урахуванням поточних оцінок (якщо вчитель здійснює поточне оцінювання), навчальної активності учня тощо, а також після виконання учнем відповідних підсумкових завдань з теми: підсумкова письмова | робота, залік, інші форми виявлення рівня навчальних досягнень учнів.

Головною умовою при виборі вчителем цієї форми є забезпечення об'єктивного оцінювання навчальних досягнень учнів.

Кожну оцінку вчитель повинен мотивувати, доводити до відома учня та оголошувати перед класом (групою).

І Щоб не допустити перевтоми учнів та не завдати шкоди їхньому здоров'ю, терміни та кількість тематичних оцінювань визначає заступник директора навчального закладу на підставі пропозицій учителів-предметників і складається відповідний графік на семестр. Доцільно, щоб при проведенні підсумкових тематичних оцінювань їх кількість упродовж тижня не перевищувала трьох,

Протягом вивчення значних за обсягом тем дозволяється проводити кілька проміжних тематичних оцінювань. І навпаки, якщо на опанування

матеріалу теми передбачено, наприклад, одну-дві навчальні години, можна об'єднувати їх для проведення тематичного оцінювання.

Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік - на основі семестрових оцінок.

Для стимулювання, навчальної діяльності учнів безпосередньо під час занять та при підготовці до них учитель може за підсумками роботи учня за семестр чи рік автоматично оцінити відповідним балом (якщо учень погоджується з ним) його навчальні досягнення. При цьому чинник наявності чи кількості поточних оцінок не може бути перешкодою для виставлення семестрової чи річної оцінки.

Учень має право на підвищення семестрової та річної оцінок. При цьому потрібно мати на увазі, що відповідно до пункту 2.5 Положення про золоту медаль «За високі досягнення у навчанні» та срібну медаль «За досягнення у навчанні», затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України 13.12.2000 № 584 і зареєстрованого у Міністерстві України 19.12.2000 за № 924/5145, підвищення результатів семестрового та річного оцінювання шляхом переатестації не дає підстав для нагородження випускників золотою або срібною медалями.

МАТЕМАТИКА

Складовими навчальних досягнень учнів з курсу математики є засвоєні ними математичні знання і способи діяльності. Останні виражаються в уміннях і навичках застосовувати набуті знання для розв'язування задач і вправ та у повсякденному житті.

Засвоєння навчального матеріалу і навчальна діяльність учнів неоднорідні і мають різнорівневий характер:

I - початковий рівень: у результаті вивчення навчального матеріалу учень здатний:

- назвати математичний об'єкт (вираз, формули, геометричну фігуру, символ), але тільки тоді, коли цей об'єкт (його зображення, опис, характеристика) запропонований йому безпосередньо;

- з допомогою вчителя виконувати елементарні завдання.

II - середній рівень: учень може повторити інформацію, операції, дії, засвоєні ним у процесі навчання, здатний виконувати завдання за зразком.

III - достатній рівень: учень самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє виконувати математичні операції, загальна методика і послідовність (алгоритм) яких йому знайомі, але зміст та умови виконання змінені.

IV - високий рівень: учень у межах вимог навчальної програми здатний самостійно орієнтуватися в нових для нього ситуаціях, складати план дій і виконувати його, пропонувати нові, невідомі йому раніше способи розв'язання.

Засвоєння навчального матеріалу і формування навчальної діяльності учнів підпорядковане принципу ієрархії рівнів, коли учень не може вийти на

новий, не оволодівши навчальними елементами (діями) на попередньому рівні.

Оцінювання якості підготовки учнів з математики здійснюється у двох аспектах: рівень володіння теоретичними знаннями, який можна виявити в процесі усного опитування, та якість практичних умінь і навичок, тобто здатність до застосування вивченого матеріалу при розв'язуванні задач і вправ.

Підсумкове оцінювання здійснюється в системі тематичного контролю знань, коли бали виставляються за вивчення окремих тем, розділів та під час державної підсумкової атестації.

Поточне оцінювання учнів проводиться безпосередньо під час навчальних занять або за результатами виконання домашніх завдань, усних відповідей, письмових робіт тощо.

Критерії для підсумкового (тематичного) оцінювання навчальних досягнень учнів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень здатний розпізнати один із кількох запропонованих математичних об'єктів (символів, виразів, геометричних фігур тощо), вирізнивши його серед інших; прочитати й записати числа, переписати запропонований математичний вираз, формулу; зобразити найпростіші геометричні фігури (намалювати ескіз).
	2	Учень здатний виконати однокрокові дії з числами, найпростішими математичними виразами; впізнає окремі математичні об'єкти і пояснює свій вибір.
	3	Учень здатний зіставити запропоновані або словесно описані математичні об'єкти за їх суттєвими властивостями; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання.

II. Середній	4	Учень здатний відтворити означення математичних понять і формулювання тверджень, назвати елементи математичних об'єктів; формулює деякі властивості математичних об'єктів, виконує за зразком завдання обов'язкового рівня.
	5	Учень здатний ілюструвати означення математичних понять, формулювання теорем і правил виконання математичних дій прикладами з пояснень вчителя або з підручника; виконує завдання обов'язкового рівня за відомими алгоритмами з частковим поясненням.
	6	Учень здатний ілюструвати означення математичних понять, формулювання теорем і правил виконання математичних дій власними прикладами; самостійно виконує завдання обов'язкового рівня з достатнім поясненням; записує математичний вираз, формулу за словесним формулюванням і навпаки.
	7	Учень знає і може застосувати означення математичних понять та їх властивостей для виконання завдань у знайомих ситуаціях; знає залежності між елементами математичних об'єктів; самостійно виправляє помилки, на які йому вказано; виконує завдання, передбачені програмою, але без достатніх пояснень.
III. Достатній	8	Учень достатньо володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; виконує завдання, передбачені програмою, з частковим поясненням; частково аргументує математичні міркування й виконання завдань.
	9	Учень вільно володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; самостійно виконує завдання у знайомих ситуаціях з достатнім поясненням, виправляє допущені помилки, обґрунтовує математичні твердження, виконує завдання з достатнім поясненням.

IV. Високий	10	Знання, вміння і навички учня повністю відповідають вимогам програми. зокрема: учень усвідомлює нові для нього математичні факти, ідеї, вміє доводити передбачені програмою математичні твердження; виконує завдання з повним поясненням і обґрунтуванням.
	11	Учень може правильно висловлювати відповідні математичні міркування, переконливо аргументувати їх; може використовувати набуті знання і вміння у незнайомих для нього ситуаціях; знає передбачені програмою основні методи виконання задач і вміє їх застосовувати з необхідним обґрунтуванням.
	12	Учень повною мірою і на високому рівні опанував програмовий матеріал, у межах вимог навчальної програми виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способу розв'язання математичної проблеми; вміє узагальнювати й систематизувати набуті знання.